

MARCELLA
of de Roos van Nicomedie
door
J. H. VAN LINSCHÖTEN.

'S GRAVENHAGE, A. BERENDS.

MARCELLA

OF

DE ROOS VAN NICOMEDIË.

Een feit uit de Christenvervolgving onder Diocletianus.

VRIJ NAAR 'T HOOGDUITSCH

DOOR

J. H. VAN LINSCHOTEN.

~~~~~  
DERDE DRUK.  
~~~~~

's-GRAVENHAGE,
A. BERENDS.

EERSTE HOOFDSTUK.

Marcella en Victoria.

't Was in het jaar 303 na Christus. In een huis van Nycomedië, de residentie van keizer Diocletianus, welke stad reeds lang met Rome krachtig wedijverde in pracht en weelde, vinden wij twee jonge vrouwen, in druk gesprek gewikkeld.

„En gij wilt dus volstrekt geen deel aan het feest nemen en niet eens uwe woning een weinig laten versieren, Marcella?” zeide de eene, eene maagd van ongeveer twintig jaren, die, achteloos op eene divan zittende of liever bijna liggende, hare blauwe oogen naar hare vriendin opsloeg.

„Neen, Victoria,” hervatte de andere, die ongeveer van denzelfden leeftijd was, maar in haar uiterlijk een sterk contrast met de eerste vormde.

Bezat Victoria blijkbaar Grieksche gelaatstrekken, zoo herinnerden de zware, zwarte lokken, het donkere, vurige oog, de vorm van het gelaat, kortom, de geheele gestalte van Marcella sterk aan de Oostersche type. Ook in kleeding verschilden de beide vrouwen zeer van elkander. Victoria was naar den smaak der aanzienlijkste Romeinsche dames gekleed: zij had een prachtig, met goud doorwerkt gewaad aan, paarlen en edelgesteenten fonkelden in groote pracht aan hals en arm, en heur haar was naar de toenmalige, smakelooze mode in een grooten rol achter aan het hoofd opgebonden. Marcella droeg een eenvoudige, licht kleed. Om haren hals hing een kruis aan eenen fijnen, gouden ketting, en haar fraai gelaat was door natuurlijk afhangende lokken als in eene lijst gevat. En ondanks deze tegenstelling, wist

men niet, aan wie van beiden men den prijs der schoonheid toekennen moest. Versierden de eerste de pracht van het goud en het kostbare gewaad, zoo tooide de laatste de smaakvolle eenvoud. Wellicht daarom noemde men haar de Nicomedische roos.

„Gij weet,” ging Marcella voort, „dat wij het aan onzen Christennaam verschuldigd zijn, op geenerlei wijze aan de feesten der heidenen deel te nemen.”

„Maar, mijne Marcella, is het dan ook om uwen Christelijken naam getrouw te blijven,” hernam Victoria glimlachend, „dat gij u van al uwe sieradiën en kostbaarheden ontdoet?”

„Hebt gij nog nooit dat teketwoord gelezen,” antwoordde de bijbelkundige Marcella, „waarin de apostel zegt: Welker versiersel zij, niet hetgeen niterlijk is, bestaande in het vlechten des haars, en omhangen van goud, of van klooderen aan te trekken. Maar de verborgen mensch des harten, in het onverlofelijk versiersel van eenen zachtmoedigen en stillen geest, die kostelijk is voor God.” 1 Petr. 3: 3 & 4.

„Ik ben eene Christin,” liet Victoria er op volgen, „maar waarom zal ik mij het onschuldig vermaak niet gunnen, mij fraai te kleeden, zooals het mijnen stand past? Moeten de vrouwen der heidenen op ons wijzen en zeggen: Ziet die navolgers van den Nazarener daar eens haveloos heenloopen: zij zijn zoo behoeftig als slavinnen, zoo schamel gekleed als Jodinnen en zoo giërig als Judas. Zie, Marcella, dat zou ik niet kunnen verdragen!”

„Victoria,” sprak de andere waarschuwend, „er kon wel een tijd komen, dat gij, om der wille van Christus' naam, nog wel meer leed zoudt moeten verdragen.”

Victoria scheen over dit woord onnadenkend heen te loopen, want zij vervolgde: „Even onschuldig is het ook, als wij op morgen onze huizen groen maken.”

„Loozen vinger vervoer ik voor een heidensch feest.”

„Loop heen! Marcella, gij zijt veel te ernstig. Ook mijn broeder is een Christen, en toch.....”

„Neemt Lucius het helaas ook niet zoo nauw op?” ging Marcella voort.

„Welnu, wat beteekent het, als uw verloofde er toch een Christen bij kan zijn?”

„Dan mag zijne bruid zich ook wel iets van het heidendom laten welgevallen — meent gij?”

„Dat moet gij hemzelve maar eens vragen, daar komt hij juist aan.”

Een slank en welgevormd man, eenige jaren ouder dan de vrouwen en in zijn uiterlijk zoozeer op Victoria gelijkende, dat men ze gemakkelijk voor broeder en zuster zou houden, stapte de zuilengang door. Hij droeg de kleeding van eenen officier der Jovianen, zooals onder Diocletianus de lijfwacht des keizers genoemd werd. De beide vrouwen stonden op.

„Wees gegroet!” riep Lucius haar toe, „wat hebt ge voor een druk gesprek met elkander, Victoria? — Zeker over de meest smaakvolle wijze, om uwe huizen te versieren...”

„Geraden, Lucius, maar Marcella zegt.....”

„Wat zegt mijne Marcella?” vroegde Lucius, na eene teedere verwelkomt.

„Dat het geen Christen past, heidensche feesten bij te wonen of daaraan deel te nemen.”

„Nee, maar dat doen wij ook niet,” sprak Lucius; „wij gelooven immers niet aan hunne goden, maar kunnen ons toch, wegens onze betrekking en onzen stand, niet geheel aan zulke feestelijkheden onttrekken.”

„Hoe heet toch eigenlijk weer die god, wien het feest geldt?” vroegde Victoria, „ik ben lang niet meer thuis in de namen van de goden op den Olympus.”

„De terminaliën vieren zij ter eere van Terminus, ¹⁾ die de

¹⁾ Terminus was bij de Romeinen de grensgod.

akkers beschermt en zegent, en die, omdat hij de grenzen van het Romeinsche rijk overbracht tot in de verste landen, naast den hoogsten god eene plaats inneemt."

"Dit alles doet toch alleen de hand van onzen God!" hernam Marcella.

"Ongetwijfeld; maar omdat de menschen nu niet begrijpen en gelooven willen, dat er één God is, die dit alles doet, verdeelen zij zijne eigenschappen. De eene god verricht dit, de andere dat, en een derde weder wat anders."

"Maar," antwoordde Marcella, "wij, Christenen, behooren toch ook tot de menschen; de aanhangers van onzen godsdienst zijn meestal nog eenvondige en onontwikkelde lieden, en toch gelooven wij allen in den eenigen, waren God, dien Christus ons heeft geopenbaard."

"Nu ja," hervatte Lucius, die zich van het gesprek wilde afmaken; "Victoria zal in ieder geval ons huis groen maken, en gij zult het toch ook doen, Marcella?"

"Al wilde ik, dan nog zou mijn vader het nimmer toestaan; gij weet, welk een ernstig Christen hij is."

"Nu, zeg dan uwen vader," viel Lucius eenigszins boos uit, "dat hij wat minder dweepziek en enghartig moet zijn. Ik heb in de laatste dagen allerlei vreemde geruchten gehoord."

De vrouwen staarden hem vragend aan.

"'t Is pas 50 jaren geleden," vervolgde hij, "sinds Decius¹⁾ dood is. Uw vader zal zich de vreeselijke vervolging onder dien keizer nog wel kunnen herinneren, waaraan hijzelf met groote moeite ontkwam."

"En . . . en?" vragde Victoria zeer beangst.

"Nu zegt men, dat Diocletianus ook voornemens is, eene algemeene vervolging in zijn rijk te bevelen."

"God beware ons voor zoo iets verschrikkelijks," zuchtte Vic-

¹⁾ Zie ahangsel.

toria, „ik weet niet, of ik dan wel zooveel standvastigheid zal bezitten!”

„Vaarwel, Lucius!” zeide Marcella, „ik ga naar huis, de ure der godsdienstoefening nadert. Als vervolgingen dreigen, is eendracht noodzakelijk. Gaat gij niet mede?”

„Dezen keer kan ik onmogelijk. Vaarwel!”

Marcella ging.

„Ik geloof,” zeide Lucius tot Victoria, „dat Marcella standvastig zal blijven tot den dood; zij heeft de hardnekkigheid van haren vader.”

„God behoede haar en ons voor zulk eene beproeving!” zeide Victoria.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Duivelsche Hst.

Het was de 22e Februari. — Tegen het middaguur van dezen dag had er in het keizerlijke paleis eene belangrijke beraadslaging plaats. Diocletianus ¹⁾, zijn schoonzoon Galerius en diens moeder Romula waren met elkander in een ernstig gesprek gewikkeld.

De Keizer vertoonde reeds merkbare sporen van ouderdom, maar zijn helder oog en het volle, flinke voorkomen deden hen toch veel jonger schijnen, dan hij inderdaad was. Zijn hoog en breed voorhoofd bewees, dat hij — hoe wonderlijk menigmaal dan ook — wist te denken en te regeeren. Om zijnen mond speelde een goedaardige lach. Het tegendeel van hem was Galerius: zijn gelaat droeg de teekenen van vroegen ouderdom, zooals een buitensporig en losbandig leven die medebrenkt; zijne scherpgetoekende trekken verrioden evenwel geestkracht, en uit zijne blikken spraken valsheid en wrok. Naast hem stond

¹⁾ Zie aanhangsel.

zijne moeder Romula, — eene Catharina de Medicis uit de Romeinsche geschiedenis — eene vrouw op vergevorderden leeftijd, en toch nog als eene jonge maagd opgetooid, waarom hare verschijning eenen hoogst onaangenamen indruk maakte.

„Vernienwer van de oude heerlijkheid des rijks!” sprak Galerius vleierend, „zorg, dat deze heerlijkheid niet weder verdwijne.”

„Geef uw bevel, machtige Keizer!” viel Romula op kruipend vriendelijken toon in.

„O, gij kent ze niet, die macht des Christendoms,” herriem Diocletianus. „Wat is de hydra van Hercules tegenover dien godsdienst? — Geen twee, — maar tien, twintig hoofden komen in de plaats, als men er één afslaat.”

„Daarom moet gij ook het geheele gebroed nitroeien,” fluisterde Galerius.

„Maar uit den met martelaarsbloed gedrenkten grond groeit weer weelderig nieuw zaad op.”

„Gij hebt toch alle macht,” sprak Romula op vleienden toon, „zou er voor den Beheerscher des Romeinschen rijks wel iets onmogelijk zijn?”

„Ik ken de grenzen mijner macht zeer goed;” zeide Diocletianus op buitengemeen trotschen toon, „aan mijne krijgskunde en mijne legioenen kan niemand weerstand bieden; maar nog altijd klinkt mij het woord in de ooren, dat onlangs een Christen — het was de oude Marcus, gij kent hem wel — in zijne hardnekkigheid uitriep. „Tegen deze rots,” zeide hij, „zullen de onstuimigste golven breken; de poorten der hel zullen de gemeente van Christus niet overweldigen.””

„Denk aan Decius!” sprak Galerius.

„’t Is goed, dat gij mij aan hem herinnert; wat heeft het gebaat, dat er stroomen bloeds zijn gevloeid? Thans bloeit het Christendom nog weliger dan ooit!”

„Maar iodere wijze van vervolging is niet dezelfde. Er moeten geheime, afdoende en snelwerkende maatregelen

genomen worden," liet Galerius er weer op volgen, eenigzins spijtig en teleurgesteld.

„Die zijn bij de eene vervolging meer, bij de andere minder gevolgd; maar de nitkomst bleek later toch ten nadeele van onze goden geweest te zijn," antwoordde Diocletianus.

Galerius zag wel in, dat hij ~~no~~ niet het doel zijner wenschen bereiken zou, en toch lag niets hem nader aan het boosaardige hart, dan den Keizer te bewegen, de Christenen te vuur en te zwaard te verdolgen. Het was of doodelijke haat tegen den nieuwen godsdienst in het algemeen, of nijd tegen enkele voorname mannen, die Christenen waren, welke Galerius bewogen, den Keizer met verzoekschriften te bestormen. Bovendien wist hij, dat hij niet alleen stond, maar de tolk der geheele heidensche hofpartij was. Toen hij nu zag, dat de Keizer niet met verzoeken was over te halen, en zich onvatbaar betoonde voor alle betoogen, beproefde hij het verkrijgen van zijnen duivelschen zin op eene andere wijze. Daartoe kwam hem een onweder, dat juist opgekomen was, uitnemend te stade.

Jupiter zal u een teeken geven," riep hij den Keizer toe, „zie, hij toornt nu reeds over uwe onbeslistheid."

Diocletianus, die zeer bijgeloovig was en aan allerlei teekenen profetische waarde hechte, zag verschrikt op; — hij had tot heden niet eens opgemerkt, dat de hemel onheilspellend betrokken was. Hij strekte zijne hand uit, schudde het hoofd en zeide:

„Neen! ik kan niet! Vruuchteloos zal al mijne moeite zijn. Onrust en verwarring zullen in mijn rijk ontstaan. Gij weet, dat ik voornemens ben, de kroon neder te leggen, en wie na mij komt, mag doen, wat hij wil; ik wil de laatste dagen mijner regeering niet met bloed bevleken, mijnen naam niet met vervloeking overladen en mijnen ouderdom niet met smaad en schande bedekken."

Daar ratelde de donder. Een hevig onweder, om dezen tijd zelfs in Nicomedië ongewoon, scheen te zullen losbarsten.

„Hooft gij, hoe Jupiter toornft?” riep Galerius.

Thans aarzelde Diocletianus, wiens bijgeloovige ziel in het onweder een afkeurend teeken zijns gods zag. Hij liet bij wijze van schel eenen kogel in een zilveren bekken vallen.

Een slaaf verscheen.

„De grooten van het hof moeten bijeenkomen,” beval hij, „men onthiede den opperpriester! Taigis moet de toebereidselen tot een offer in het paleis gereed maken! — ik wil de goden raadplegen. Laat mij thans alleen!”

Galerius en Romula verlieten hem; beiden gingen naar hunne vertrekken. Galerius was zeer tevreden, den Keizer reeds zoover gebracht te hebben, dat hij zijn besluit door een offer zou bepalen. Nu hing het heil van duizenden, het geluk of ongeluk van den geheelen staat, van een stuk offerveesch, van de vlucht van eenige vogelen af.

„En wij zullen zorgen,” zoo besloot Galerius bij zichzelf, „dat het offer gunstig uitvalt.”

„Gorgus!” riep hij.

Gorgus, een vrijgelatene, die vroeger tot de Christenen behoord had, maar wegens ergerlijken levenswandel uit de kerk gebannen was, verscheen.

Galerius sprak zachtken met hem en toonde, toen hij wegging, een tevreden en vergenoegd gelaat. In gedachten verzonken, liep hij op en neder.

„Mijn e verdienste is het, mijn werk alleen,” sprak hij bij zichzelf, „als het heidendom weder hersteld wordt. Gelukkige zoon, die eene moeder heeft, welke haar kind de middelen aanwijst, waardoor hij roem en eere kan verweven. Romula! gij zijt mij eene goede moeder! O, dat gij mij spoedig gelukkig moogt zien!”

Na eenige oogenblikken vervolgde hij: „De grooten des

rijks zijn mij allen dank verschuldigd, en zoodra Dicoletianus de kroon nederlegt of zijne oogen voor altijd sluit, is er voor hen gelegenheid, mij hunne dankbaarheid te betuigen. Men zal toch den trouwen Hersteller van onzen godsdienst den keizerlijken diadeem niet onthouden."

DERDE HOOFDSTUK.

Triomf van het werk der dubsteris.

Plechtige stilte heerschte in het paleis, waar het onheilspellende offer gebracht zou worden. Dicoletianus was met de ordeteekenen der keizerlijke waardigheid omhangen, waarbij hij den aan het Oosten ontleenden witten hoofdband of diadeem gevoegd had. Evenzoo had hij ingevoerd, dat de grooten des rijks zich voor hem moesten nederwerpen, hetzij uit voorliefde voor de oostersche vormen, hetzij om de buitengewone eerbewijzen, die hij voor zichzelf, als den drager der wereldheerschappij, eischte.

Uit de rij der binnentredende hofbeambten traden twee meer naar voren. De eerste was Julius, de opperkamerheer, de oom van Lucius en Victoria en de vertrouweling des Keizers, hoewel hij een Christen was. Zijne rijzige gestalte en vurige oogen, zijne stoute, Romeinsche gelaatstrekken en golvende haarlokken maakten eenen aangename indruk. De andere, niet minder indrukwekkend van uiterlijk, was Marcus, de vader van Marcella, voor korten tijd tot kamerheer benoemd, en thans voor de eerste maal met de overige hofbeambten voor den Keizer verschenen. Alle hovelingen wierpen zich neder, maar Marcus bleef overeind staan en zag met zijne diepliggende, donkere oogen den machtigste der aarde aan.

Het voorhoofd van Diocletianus rimpelde zich, zijne wenkbrauwen fronsten; nochtans zeide hij met eenen lichten zweem van goedhartigheid:

„Waarom zoo kleingeestig en hoofdig, Marcus? Vindt gij het der moeite niet waard, voor eenen aardschen Vorst te knielen, omdat gij eenen hemelschen hebt?”

„Ik buig mijne knieën, o Keizer! alleen voor den Koning aller koningen,” sprak Marcus bijna onverstaanbaar.

Allen zagen hem verbaasd en ontzet aan, maar Diocletianus zeide op schertsenden toon: „Het ware wenschelijk, dat Jupiter zich op zulke getrouwe aanbidders konde beroemen! — Taigis, aan uw werk!”

De dieren werden geelacht, en met angstige spanning zagen allen aan, hoe zij op het vuur goloegd worden.

„Dat de teekenen ons nu gunstig mogen zijn!” zeide Galerius dubbelzinnig.

De aanwezige Christenen maakten evenwel, volgens hunne gewoonte, als zij bij een offer tegenwoordig moesten zijn, het teeken des kruises.

Nog had het vuur de offerdieren niet gevat, of eene vlucht duiven daalde neder. Plotseling vloog een roofvogel op haar toe en nam er eene in zijne geweldige klauwen mede. Schuw en verschrikt stoven de andere luchtbewoners uiteen.

Schrik en ontzetting stonden op de gezichten der offeraars te lezen; vooral Diocletianus beefde als een riet.

„Slechte teekenen!” mompelde Galerius.

Maar er moesten nog slechtere — of voor hem betere — teekenen komen. De vlam wilde de stukken vleesch niet verteeren; zij walmden vreeselijk, en niets dan rook en damp zweefde boven het altaar.

Galerius zegevierde.

Nog eenmaal beval Diocletianus te offeren, maar — hetzij door een toeval, hetzij door eene bijzondere beschikking —

dezelvde verschijnselen openbaarden zich, en de opperpriester Taigis sprak:

„Machtigste Heer! Er zijn menschen tegenwoordig, wier teekenen bij de goden gehaat zijn. Tevergeefs wacht gij op de verschijning der goden, en roept hén door offers en gebeden aan. De vogelvlucht bewijst duidelijk hunnen toorn, en de brandlucht van het offervleesch hun ongenoegen. Jupiter haat iedere plaats, waar het teeken des kruises gemaakt wordt. Ik heb gezegd!” En trotsch ging hij weg.

Stom en versteend stond de Keizer daar eenige oogenblikken; toen wenkte hij Galerius en ging met hem naar zijne vertrekken.

„Het lot is gevallen!” zeide hij, „en toch . . .”

„Gij kunt het immers met zachtheid beproeven,” viel Galerius huichelachtig in.

„Dat baat niets!”

„Dan met gestrengheid! — Als de Christenen eerst zien, dat het u ernst is, zullen zij terugkeeren tot de altaren onzer goden.”

„Nee, daar ken ik ze beter voor; denkt gij, dat mannen zooals Marcus — en zijn ze bijna niet allen zoo? — hunne knieën zullen buigen voor onze goden?”

„Niet tevergeefs noemt gij u Diocles, verzoorder van Jupiter. Bejoon het nu dan ook!”

„Ik moet! de goden willen het; maar bloed zal er niet vloeien, geen droppel: dat zweer ik bij de goden!”

„Dat zal niet noodig zijn; wij zullen hun alleen den toegang tot hunne godshuizen verbieden. Hebben zij geene plaats meer tot nitoeffening van hunnen godsdienst, dan zullen zij spoedig genoeg onze tempels bezoeken.”

„Welaan dan, de wil der goden geschiede!” sprak Diocletianus met diepen ernst.

„Zij zullen,” ging hij na eenig stilzwijgen voort, en als werd zijn bijgeloovige blik door eene godspraak verruimd, „zij, onze

goden, zullen weder in vorigen glans en in alle heerlijkheid herleven; de tempels der goden zullen opnieuw bloeien, en de reuk der offers zal ten hemel stijgen! Galerius! zorg, dat de terminaliën morgen met schitterenden glans gevierd worden!"

Diocletianus kreeg het perkament, schreef haastig eenige regelen en reikte het toen Galerius over.

„Daar hebt gij mijne volmacht; maar draag zorg, dat er geen bloed vergoten worde."

Buiten zichzelf van vreugde ijde Galerius weg, terwijl hij tusschen de tanden prevelde: „Tegen bloedvergieten kan ik onmogelijk maatregelen nemen; dat komt er buiten mijne schuld onwillekeurig bij."

In zijn vertrek wachtte Gorgus hem met klimmende nieuwsgierigheid.

„Heb ik mijne zaken niet goed gedaan?" vraagde deze.

Galerius knikte.

„Ik heb den opperpriester alles gezegd, wat hij doen moest, om voortdurend veel rook en walm om het altaar te doen verspreiden. Wat kwam de door mij losgelaten valk te bestemder tijd!"

„Ja, het is alles voortreffelijk uitgevallen. Het kon niet beter. Gij hebt u uitstekend van uwe taak gekweten. Maar kijk, die Taigis is toch ook een onbetaalbaar en bruikbaar mensch! Een Galerius zonder Taigis is ondenkbaar. Hij is mijn onmisbaar werktuig."

„Of liever gij het zijne . . .," mompelde Gorgus terzijde.

„Ik ben tevreden," sprak Galerius, nam eene handvol goudstukken uit eene welgevulde schaal en gaf ze aan Gorgus, die niet weinig vergenoegd het geld in zijnen zak deed glijden. Ongeveer dezelve som had hij van Taigis gekregen.

Gorgus wilde zich verwijderen, maar Galerius gebood hem te blijven.

„Kijk eens,” zeide deze, terwijl hij den dienaar een blad perkament overreikte, waarop een bevel stond; „in wiens handen zou dat het beste zijn?”

Gorgus las en herlas het.

Na eenige oogenblikken van ernstige overpeinzing sprak de vuige ellendeling met eenen grimlach op de lippen: „Ik ken er een, die zoo wat Christen en heiden te gelijk wil zijn.”

„Zoo? En wie dan?”

„De garde-officier Lucius!”

„Uitnemend bedacht! Ik begrijp niet, dat ik niet dadelijk zelf het oog op hem heb laten vallen. Welaan dan, Gorgus! breng hem het bevel.”

„Die zal niet weinig op zijnen neus staan kijken,” zeide Gorgus, en een duivelsche grimlach misvormde zijne anders niet leelijke gelaatstrekken.

Lucius zat aan den avond van dezen dag bij zijne zuster en deelde haar mede, wat hem van den uitslag van het offer ter oore was gekomen.

„Ga, wat ik u bidden mag, naar Marcella,” eindigde hij, „en zeg haar en haren vader, dat zij toch op hunne hoede zijn en vooral op het feest van morgen niets onbedachts of verkeerd doen.”

Victoria stond op en maakte zich gereed, om zich naar hare vriendin te begeven.

Nauwlijks was zij weg, of Gorgus verscheen en stelde Lucius het bevel van Galerius ter hand. Met een beangst hart las Lucius het veelbetekenend schrijven. Men had hem opgedragen, in den morgenstond van den volgenden dag de kerk der Christenen in Nicomedië te laten omverhalen. Vreeselijke ontsteltonis maakte zich van hem meester! — Kon hij, een Christen, het huis van zijnen God en zijne geloofsbroeders tot den grond doen slechten? — Zijn plicht

als soldaat gebod hem echter, zonder verwijl het bevel op te volgen, indien hij ten minste zijnen militairen rang, en wellicht zijn leven, niet verliezen wilde. En tot het laatste had hij den moed en het geloofsvertrouwen niet. Met een bekommerd en neergeslagen hart begaf hij zich naar de kazerne der garde-soldaten, om zijne bevelen te geven en het noodige in gereedheid te doen brengen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Het eerste slachtoffer.

De morgen van den onheilspellenden 23^{en} Februari brak aan. Gedurende den nacht waren aan de muren en de huizen, die de openbare pleinen omgaven, tal van mannen bezig geweest om plankten aan te slaan. Thans hoorde men den vasten en afgemeten pas der Romeinsche soldaten door de ledige straten weerklinken. Hier en ginds zag een vroege morgenwandelaar hen na, nieuwsgierig om te weten, waarwaarts de gewapende macht zich begaf, of wat zij in last had te doen. Eindelijk was Lucius met zijne soldaten, die in hun gevolg mannen hadden, welke breekgereedschap droegen, voor de kerk gekomen. Sombor verhieven de muren van het steenen gebouw zich voor hen. Het was een hoogst eenvoudige huis, in den vorm van een langwerpige vierkant, zonder zuilengang en koepel, en van buiten zonder eenige praal. Zwarte deuren sloten de op dit uur ledige ruimte.

Toen de deuren bij den eersten stoot niet openvlogen, werden zij opengebeukt, en als bezetenen stormden de Romeinsche soldaten en de werklieden naar binnen, om het werk der vernieling te beginnen. De stille pracht van den eenvoudigen tempel deed hen een oogenblik huiveren; hooge zuilen droegen het nog niet gewelfde dak; doodsche stilte

heerschte in de uitgestrekte, nog in schemerlicht gehulde ruimte, en slechts ginds door een venster in het oosten wierp de juist opgaande zon eenen matten lichtstraal, welke speelde om het hoofd van eenen man, wiens lange, witte haarlokken eenen eerwaardigen grijsaard deden kennen.

Met schrik en ontsteltenis herkende Lucius in hem den vader zijner bruid, die den ganschen nacht in gebed tot zijnen God in de kerk had doorgebracht. Langzaam stond Marcus op en, met doorborende blikken de woestelingen opnemende, riep hij met eene krachtige stem:

„Wie waagt het, het huis des Heeren te ontwijden?”

De soldaten, nog altijd door eene kilte huiworing bevangen, staarden ontzet de fiero, manlijke gestalte aan.

Marcus vermoedde echter weldra, waarom het te doen was, en met bevede stem riep hij uit:

„O, had ik een tweesnijdend zwaard, om de schenders van het huis des Heeren te verdelgen!”

Zijne verontwaardiging kende geene grenzen, en met eene ernstige en donderende stem vervolgde hij:

„Pakt u voort uit den tempel des Heeren, gij heidenen!”

Maar de soldaten, die hunnen last weder bewust werden, barstten nu in lachen uit en dreven den spot met den man, die alleen hen durfde tegenstaan.

„Ga heen, oude gek!” riep er een, „anders werpen wij je het huis op het hoofd bovendien.”

„Laat eens zien, of nu God het dan weer opbouwen zal!” spotten anderen. En eenige ruwe soldaten stieten hem voor zich uit.

„Laat af van hem!” riep Lucius, die tot hiertoe met nedergelagen blik was blijven staan; en de aan krijgstucht gewende soldaten lieten oogenblikkelijk Marcus ongemoeid, om nu voorwerpen te zoeken, waaraan zij hunne vernielzucht konden bot vieren. Zij wierpen den kathedr om ver, vernielden

het altaar en haalden in triomf de heilige boeken te voorschijn.

„Naar het vuur er medel!” riep eene stem, en reeds kronkelden de vlammen om de heilige rollen opwaarts.

Intusschen was Marcus bij Lucius gekomen.

„En gij, dien ik mijnen zoon genoemd heb; schaamt gij u niet, aan het werk der verwoesting van het huis Gods uwen arm te leenen?”

„Mijn vader!” stamelde Lucius.

„Heiden!” antwoordde Marcus, „noem mij nu niet meer uwen vader, maar uwen vijand, op wien ik rechtvaardig toornen mag. Wees gevloekt!”

En nader bij hem komende, sprak hij:

„Marcella hebt gij gisteren voor het laatst uwe bruid genoemd.” En met eene fiere houding ging Marcus naar buiten.

Nog lang stond Lucius onbewegelijk en in diep gepeins verzonken. Eindelijk mompelde hij: „En mijne liefde voor Marcella verbeurd?” — Weder bleef hij eene wijle stilstaan, toen gaf hij zijn kommando aan een ander over, en tot bevreemding der manschappen smelde hij onverwijld den tempel nit.

Men zette nochtans het vernielingswerk in het kerkgebouw met alle haast en woeste onstuimigheid voort. Onder verward getier en oorverdoovend geschreeuw werden alle staande en hangende voorwerpen neergesmaakt, tot splinters geslagen en vertreden. Niets was tegen de krachtige slagen van moker en breekijzer bestand, en, alvorens de morgenzon in schitterenden glans haren invloed van licht en warmte op de in feestdes gehulde stad gevoelen deed, lag, helaas! het eenvoudige godshuis der Christenen in puin en asch. —

Eene bewegelijke volksmenigte verdrong zich op dezen morgen door de straten van Nicomedië. Verschillend was

evenwel de gemoedstemming onder de schare. Eenigen waren vervuld van de feestvreugde, anderen waren zeer geschokt, beangst en diepbedroefd. Met de snelheid des bliksems had de mare van de verwoesting der kerk zich onder het volk verspreid, en nu las men op alle muren en aan alle hoeken der straten het aangealagen bevel des Keizers, welks inhoud ten naasten bij hierop nederkwam :

„Alle vrijen, die aan de goden niet offeren, verliezen hunne burgerlijke rechten; slaven, die weigeren te offeren, worden nimmer vrij; verder worden alle Christelijke kerken omvergehaald en de heilige boeken verbrand.”

De slotwoorden van het keizerlijk decreet waren :

„De Keizer, wiens goedertierenheid en liefde jegens al zijne onderdanen even groot is, hoopt, dat zij allen bereidwillig en volgaarne zijn bevel zullen opvolgen, opdat er geene strenge maatregelen behoeven genomen te worden.”

Eene onbeschrijflijke smart maakte zich van de Christenen meester, want voor de meesten kwam de slag geheel onverwacht; slechts weinige hadden de uitbarsting van het onweder te voren zien aankomen. De ontsteltenis groeide aan tot verontwaardiging en toorn, toen zij met eigene oogen het werk der vernieling van hunne kerk zagen. Welk eene scherpe tegenstelling in de straten! Eene goolvende menschenmassa bewoog zich in de feestelijk getooide residentie, waarvan eenigen jammerden, weeklaagden, morden, ja zelfs dreigden, en anderen feestelijk uitgedost en vroolijk gestemd zich naar den tempel spoedden. De meesten droegen in potten en schalen vuur van den huiselijken haard aan, om het offer, dat heden aan Terminus op een eigengemaakt altaar van graszoden gebracht werd, met eigen vuur te kunnen ontsteken.

Vele heidenen zagen de Christenen met inwendig zielagehoogen en leedvermaak aan; andere met wezenlijke en op-

rechte smart, terwijl er ook onder de Christenen waren, die, helaas! van hunne zijde ook den afgodendiensters nu en dan scheldwoorden naar het hoofd wierpen. Nergens was de dichte menschedrom onrustiger en luidruchtiger dan bij den grooten tempel van Jupiter, voor walcken op een monsteraltaar van graszoden een vuur flikkerde, waarin de menigte honing, melk en wijn gegoten en ook koeken en wierook geworpen had. Ook daar was een der plakكاتen ter lezing aangeslagen.

Nog altijd groeiden de duizendtallen aan, die hier reeds zóó op elkander gepakt stonden, dat men met moeite zijn lichaam bewegen kon. Derwaarts bewoog zich ook de hofstoet, waarbij de Keizer zich bevond. Ook hijzelf droeg in eene gouden schaal gloeiende kolen van den keizerlijken haard aan, en zijne gedachten werden zoo geheel door het offer en de beteekenis van den feestdag ingenomen, dat hij van de onrustige en verdeelde gemoedsstemming der menigte volstrekt niets scheen te bemerken.

Verontwaardigd en misnoegd maakten de Christenen voor de Jovianen-garde, die den optocht opende, plaats.

Toen de Keizer bijna den tempel genaderd was, drong eensklaps een persoon met groot geweld door den dichten volkedrom heen, rakte met de snelheid der gedachte het aangeslagen bevel des Keizers van den muur, en riep zoo luid, dat Diocletianus, hoe ook in zichzelf gekoord, het hooren moest:

„Dat zijn immers de overwinningen van den Keizer over de Sarmaten? Laat ons ze dan toch meer van nabij lezen!”

Eene dergelijke bespotting van de vruchteloze pogingen, door den Keizer in het werk gesteld, om de Sarmaten en Gothen aan zich te onderwerpen, kwetste het ijdale en trotsche hart van Diocletianus op de gevoeligste wijze. Zijn voorhoofd trok in zware rimpels, en hij werd bloedrood van verontwaardiging.

„Wie roept dat; — wie is die vermetele, die zulk een stout stuk durft bestaan?" vraagde hij met toornige stem.

Geen antwoord. Niemand der hofbeambten in de onmiddellijke nabijheid had den misdadiger gezien, en Marcus — want niemand anders was het dan hij — was reeds te midden van de bonte menigte verdwenen.

En nochtans één, wien het een uitbundig genot was, den naam van den majesteitschennis te mogen verklappen, één had den vermetelen, maar ook onvoorzichtigen Christen gezien. Het was de onverlaat Gorgus.

„Wie was dat?" bulderde Diocletianus ten tweeden male, buiten zichzelf van woede.

Weder geen antwoord,

De omgeving des Keizers was ontsteld en beefde. Zij wist, waartoe de anders goedhartige Diocletianus in staat was, als hij in woede ontstak. De Christenen, die in de nabijheid waren en het zeer goed wisten, zwegen, als gold hun de vraag niet.

„Zijn we dan hier onder vijanden of vrienden van onzen machtigen en goeden Keizer, dat niemand durft spreken?" klonk het eensklaps, en nu drong Gorgus tot Diocletianus door.

„Laat al die zwijgers gevangen nemen, machtigste Keizer!" riep de kruipende vleier op heftigen toon uit.

„Dat niet!" liet Diocletianus, die zijne bedachtzaamheid niet geheel verloren had, er ietwat bedaarder opvolgen.

„Nu, ik ken den misdadiger," zeide Gorgus. „Trouwens dat kruisenvolk — hij bedoelde de Christenen — is altemaal aan dit gruwelstuk medeplichtig," vervolgde hij.

„Zijnen naam?" vraagde de Keizer, brandende van nieuwsgierigheid.

„Marcus!"

„Aha! die! — breng hem voor mij!" was het antwoord van Diocletianus, die zijnen weg naar het altaar vervolgde.

Aan den avond van dien dag was Marcus een lijk. Onder vreeselijke folteringen, die Diocletianus zelf wel niet bevolen of gebillijkt had, en die wij voor den lezer maar verborgen zullen houden, werd hij ter dood gebracht, en Marcella, zijne onschuldige dochter, smachtte in den kerker.

Het eerste offer was gevallen, het eerste bloed had gevloeid. En als de tijger eenmaal menschenbloed geproefd heeft, dan dorst hij naar meer.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Nieuwe triomf van het werk der duisternis.

Intusschen bleef de vervolging nog verre van algemeen. Diocletianus hoopte nog altijd, dat de Christenen goedwillig zijn bevel zouden opvolgen.

Omstreeks dienzelfden tijd brak er echter in het keizerlijk paleis brand uit, die evenwel gelukkig spoedig gebluscht werd, zonder dat de Keizer eenig kwaad vermoeden had opgevat, als zou die met boos opzet zijn aangestoken. Maar zoo was het niet met allen. Er waren er, die argwaan koesterden.

Wij vinden aan den avond van den dag na het afgewende onheil Diocletianus en Romula, de moeder van Galerius, met elkander in gesprek.

„Hoe gelukkig, dat men den brand zoo gauw meester is geweest!” zeide de Keizer.

„Gelukkig, dat moogt ge wel zeggen; de goden hebben uw prachtig paleis, machtigste Keizer! als met hunne armen beschermd,” hernam Romula.

„Is er veel verbrand of bedorven?”

„Maar zeer weinig,” was het antwoord.

„Hoe is dan toch de brand ontstaan?” vroegde Diocletianus, zonder eenige andere bedoeling dan het gesprek voort te zetten.

„Men zegt, machtigste Heer! dat de brand niet uit onbekende oorzaken is ontstaan; men spreekt er van, dat hij met voorbedachten rade is aangestoken!”

„Wat? — maar kom, daar geloof ik niets van! En wie zegt men dan, dat de booswichten zijn?”

„Uwe vijanden!”

„Mijne vijanden! — hebben die het paleis in brand gestoken?” viel Diocletianus in, „loop heen, Romula, als gij geene betere vertellingen weet. — En bovendien, wie noemt gij dan mijne vijanden? Die heb ik niet.”

Romula was opgestaan en zeide bij het heengaan op eenen schijnbaar onverschilligen toon: „Uwe vijanden zijn zij, wier godsdienst gij aangevallen hebt.”

„De Christenen dus?” sprak Diocletianus bij zichzelf.

„Maar, Romula, dat sullen de Christenen niet gedaan hebben,” hernam hij op twijfelachtigen toon; „ten minste ik geloof het niet.”

„En ik vertrouw, machtigste Diocles! dat niemand anders dan zij het gedaan hebben. Gij hebt veel te goede gedachten van die schijnbaar oprechte lieden,” gaf Romula hem allesbehalve vleisend ten antwoord.

„Zij zouden het dan uit wraak moeten gepleegd hebben?”

„Om zich op het door u gegeven bevel te wreken en hun gemoed te koelen over de vernieling hunner kerk, daarom hebben zij den brand in het paleis gestoken. Maar gij zult er spoedig meer van hooren! machtigste Heerscher!” eindigde Romula en verwijderde zich.

„Zou het waar kunnen zijn?” mompelde hij bij zichzelf.

De Keizer was te bedaachtsam, om zonder gegronde redenen de Christenen van de euveldaad te beschuldigen; maar toch had het sluw aangelegde onderhoud met de afschuwelijke vrouw iets uitgewerkt, en wel, dat de giftige angel van den argwaan zijn venijn in het gemoed van den najverigen Romein had uitgestort.

Romula begaf zich naar het vertrek haars zoons.

„Hebt ge goede tijding?” riep hij haar te gemoet.

„Het zaad heb ik uitgestrooid, zorg nu maar, dat het ontkiemt.”

„Waarlijk,” lachte Galerius, „deze brand is ons toch uitnemend te pas gekomen; reeds eenmaal, in de dagen van Nero, heeft een brand aan de Christenen den hals gekost . . .”

„Nu moest er nog eens een brand in het paleis uitbreken, dat zou eene heerlijke uitwerking tengevolge hebben! Ik durf zeker beweren, dat 's Keizers hart dan geheel en al in vuur en vlam geraken zal,” zeide Romula met nadruk.

„Ha! ik vat uwe plannen, moeder! — Gij overtreft ons allen in scherpsinnigheid.”

„Neen, in duivelsche streken,” voegde Gorgus, die juist binnengetroden was, er ter zijde bij.

„Gij komt, alsof gij ontboden waart,” riep Galerius hem blijmoedig toe; „ik heb u iets bijzonder te zeggen, let nauwkeurig op! Denkt gij niet, dat de laagheid der Christenen zoover zou kunnen gaan, om het paleis van den Keizer in brand te steken?”

„Maar, hoe kunt ge daar nog een oogenblik aan twijfelen? Ik ben te lang onder hen geweest, om dat niet te weten. Het is tuig; er is zulk gemeen volk onder, dat het bijna een wonder is, dat onze Keizer ze nog in zijn rijk dulden wil en rustig laat leven. Gij kunt u de ontzettendste schanddaad niet voorstellen, of zij zijn volgaarne bereid, haar te volbrengen.”

„En kan de zaak ook bewezen worden?”

„Bewezen? — niets gemakkelijker dan dat, machtige Heer!”

„Gij kunt vertrekken,” zeide Galerius.

Gorgus ging. Hij was oorspronkelijk een man van een goed karakter, maar om verklaarbare redenen zeer op de Christenen, zijne vroegere broederen, verbitterd. Daarbij kwam, dat hij lichtzinnig was en te midden van de kuiperijen en kabalen van het hof ieder greintje zedelijken ernst verloren had. Hij wreef zich daarom vergenoegd in de handen.

„Wien van mijne vijanden zal ik thans eens onder het mes brengen?”

Hij telde achtereenvolgens op zijne vingers.

„Marcus is onschadelijk gemaakt; de Nicomedische roos, die hij aan den bloehartigen Lucius gaf in stede van aan mij, kan nu in den kerker over mijne en zijne liefde nadenken: ten minste aan tijd en gelegenheid ontbreekt het haar geenszins. Lucius is door hare opsluiting in de gevangenis voorloopig genoeg gestraft; maar aan Julius, den opperkamerheer, wien ik vijftig stokslagen toewijten heb, omdat ik iemand met een onnoozole 1000 sestertzen¹⁾ bij den neus heb gehad, terwijl anderen met miljoenen bedrog plegen — aan hem, den ellendeling, wil ik mij wreken!”

In den nacht van den volgenden dag barstte werkelijk voor de tweede maal in het paleis brand uit, die echter insgelijks weder spoedig gebluscht werd.

Dadelijk ijfde Galerius naar den Keizer.

„Ziedaar nu uwe getrouwe onderdanen!” zeide hij en reikte Diocletianns eene lange lijst van Christenen over.

„En wat moeten die namen?”

„'t Zijja allemaal uwe getrouwe onderdanen, maar van

---

1) Een oud Romeinsch zilveren muntstukje van ongeveer 7 cent: derhalve is eene rekenpenning van 1000 sestertzen ongeveer 70 gulden.

zulk een gehalte, dat zij zich niet ontzien hebben, om in deze dagen eene samenzwering te smeden, en wel van zulk eenen uitgebreiden omvang, als er mij geene in de wereld-geschiedenis bekend is. Hun goddelooze toelag was niets meer en niets minder dan Nicomedië aan de vlammen prijs te geven, in de algemeene verwarring den Keizer om hals te brengen en zich van de heerschappij meester te maken."

„Bij alle goden! Is het een droom of werkelijkheid?"

„Ik begrijp, dat zulk een bericht u onverwacht op het lijf valt; maar het is loutere werkelijkheid, voor mij is er niets vreemds in. Ik heb het al lang gewacht."

„Laat mij zien," sprak de Keizer.

„Bij Jupiter! Het zijn mijne beste en meest vertrouwde beambten! En wie staat er bovenaan? — Julius? — Julius?"

Diocletianus was zoo ontroerd, dat hij in het eerste oogenblik geen woord kon nitbrengen.

„Julius bovenaan!" herhaalde hij bij zichzelf. „Maar ik kan het niet gelooven, het is te veel voor mij. Moet ik dan den Staat van zijne beste mannen berooven, Galerius?" riep hij met diepe smart in de ziel uit.

„Als zij de besten waren, behoeftet gij het niet te doen," liet er Galerius onmiddellijk op volgen. „Maar zulke daden als deze bewijzen toch niet, dat zij u en den staat nuttig zijn."

Nu werd de Keizer echter in woede ontstoken en vragde:

„Zijn dat allen werkelijk Christenen?"

„Heidenen zijn tot zulke euveldeeden niet in staat. Zeer zeker zijn het Christenen!"

Van dit oogenblik af was het lot van duizenden onschuldigen bezegeld: Christenen en misdadigers waren thans menschen van hetzelfde allooi.

„Zorg, dat het bevel van het offer stipt en streng ten

uitvoer worde gelegd," ging Diocletianus voort, „als allen, die op deze lijst voorkomen, in boeien, en laat den opperkamerheer Julius voor mij komen."

Julius verscheen voor den Keizer. Met een gelaat, dat het grootste ongenoegen verried, voer deze hem te gemoet:

„Gij, Julius! dien ik tot de hoogste betrekking aan mijn hof verheven, wien ik als mijnen vriend mijn algeheele vertrouwen geschonken heb, wien de bescherming van mijn huis is opgedragen; staat gij, Julius, aan het hoofd dergenen, die het op mijn leven hebben gemunt? Spant gij met anderen samen, om mij en gansch Nicomedië te doen vallen?"

„Wie, o Keizer! wie waagt dat te zeggen?" barette Julius, hoogst verontwaardigd over zulk eenen vuigen laster, uit.

„Gij hebt mede in het plan toegestemd, om mijne residentie in vlammen te doen opgaan, en reeds is er ten tweeden male een begin mede gemaakt; maar de goden zijn boven uwe aanslagen verheven!" lachte de Keizer bitter.

„Welk eene afschuwelijke en schandelijke logen; geef mij bewijzen!"

De Keizer verstomde. Julius stond volstrekt niet als een misdadiger voor hem.

„Zie, hier hebt gij de lijst uwer eedgenooten!" zeide hij op eenigszins zachteren toon. Julius las het perkament.

„Ach, niets dan namen van Christenen, allen even onschuldig als ik," mompelde hij, „ik ken den raddraaier, die ons ongeluk zoekt." Luide zeide hij: „Heeft Galerius u dit blad niet gegeven, machtigste Keizer? — wacht u voor zijnen raad!"

„Ik laat mij door niemand raden of iets in het oor fluisteren, ik onderzoek zelf!" antwoordde de Keizer trotsch.

„Dezen laster hebt ge, dat weet ik, niet onderzocht; want anders zoudt ge mij niet voor u gedaagd, maar Gorgus ter dood verwezen en Galerius verbannen hebben."

„Zwijg van dat alles! Gij zoudt door uw vrijmoedig spreken nog willen trachten, mij aan het bestaan van eene samenzwering te doen twijfelen,” sprak de Keizer op barschen toon.

„Ik verklaar hier voor uw aangezicht, als waarheidlievend man, en als Christen voor God, dat mij van eene samenzwering niets bekend is. Als machtige Keizer van het beroemde Romeinsche rijk zijt gij verplicht, deze zaak ten strengste te onderzoeken. Ik voor mij weet, dat ik, al wachten mij folterpaal en pijnbank, onschuldig ben. Eene bekentenis van mijne schuld zult gij mij nimmer kunnen afpersen.”

„Behalve, dat gij een Christen zijt!” viel de Keizer in.

„Machtigste Heer!” riep Julius smartelijk uit, „is het al zoover gekomen, dat Christen en misdadiger woorden van eene beteekenis zijn? Wist gij, wat gij aan uwe Christelijke onderdanen hadt, gij zoudt anders handelen: dat kan ik u verzekeren.”

„Zult gij den goden offeren?” vroeg de Keizer.

„Hoe! vraagt gij mij dat nu? Nooit te voren hebt gij die vraag gedaan, overtuigd als gij waart, dat mijn antwoord ontkennend zou zijn.”

„Gij offert dus thans den goden ook niet?” herhaalde de Keizer.

„Neen!” hernam Julius op vasten toon.

Diocletianus was van zijne onschuld overtuigd; maar hij wist, dat Julius, hoe hoog hij stond, als Christen de vervolging niet ontgaan kon. Reeds zag de Keizer in, dat zijn eigen werk hem boven het hoofd groeide. Als hij later aan het bloedvergieten geen perk en paal gesteld heeft, is het nochtans meer geweest een overlaten van de zaken aan anderen, een dikwijls onwillig zich schikken, een toegeven aan de omstandigheden, die nu eenmaal zoo geworden waren. Men

mag hem van zwakheid, onbesuisdheid, ongewoon groote jaloeschheid op zijn aandien in het rijk, van onverbiddelijke strengheid beschuldigen; maar een gruwzaam vervolger, gelijk een Decius vóór en een mystieke Galerius na hem, zooals Christelijke schrijvers hem genoemd hebben, was hij toch niet.

„Julius!” ging de Keizer op vriendelijken toon voort, „werp maar één enkel korreltje wierook in het offervuur, en gij blijft, wat gij zijt: de kamerheer mijns huizes, en mijn vriend.”

„Overmeesterd door de woorden van Diocletianus zeide Julius bewogen: „Of het nu een korreltje of een geheel offer is — het is in beide gevallen verloocheining mijns geloofs.”

„Zijn uwe betrekking en mijne vriendschap u zoo weinig van waarde?” vraagde de Keizer.

„O neen! zij zijn mij veel waard; maar rijker zijn de schatten des hemels, die ik dan missen moet.”

„Mijn ambt, dat ik getrouw bekleed heb,” ging hij een oogenblik later voort, „leg ik neder; geef het aan een u meer waardig man. Staat gij mij thans toe heen te gaan?”

Diocletianus peinsde eene wijle.

„Moet ik de eerste overtroder van mijn eigen gebod zijn? — Ik ben toch Keizer, en moet ik op deze wijze mijne vrienden reddén?”

Hij wierp spoedig eenige regelen op een perkament en gaf het Julius met deze woorden over:

„Mijnen beambte kunt gij niet langer zijn, maar blijf mijn vriend.”

Julius nam het papier aan. Het was een bewijsschrift, hetwelk zooveel zeggen moest, als dat Julius geofferd had; — eene ontduiking van het Keizerlijke bevel, welke weldra veelvuldig in toepassing werd gebracht, wanneer de Chris-

tenen vrees in het hart koesterden en goud in de handen hadden.

Julius glimlachte.

„Ik dank u, o Keizer,” zeide hij, „maar gebruik zal ik er niet van maken.”

ZESDE HOOFDSTUK.

Ontroaw van Luceus en Victoria.

Zoo goed als het met Julius gegaan was, liep het evenwel niet met alle beambten af. De hoogste titels en eereposten werden niet ontzien. Diocletianus meende juist daardoor schrik te zullen verwekken, en, om aan de begonnen zaak het spoedigst een einde te maken, werden de aanzienlijkste personen het eerst gegrepen en zeer streng behandeld.

Maar de uitkomst bewees het tegendeel.

Overigens was niet de Keizer, maar Galerius de ziel van de vervolging. Men hield hem van de zijde der Christenen voor de oorzaak van den brand, door hemzelve of op zijnen last aangestoken; men noemde hem eenen tweeden Nero, en dat maakte hem hoe langer hoe woedender. Ongehoorde wreedheden werden uitgedacht, maar de Christenen schuwden noch foltering, noch dood, ja deden letterlijk moeite, om martelingen te mogen ondergaan. De heidensche overheden werden weldra onaangenaam gestemd over de menigte belijders. Zij boden zelfs dikwijls zulke valsche bewijsschriften aan, als Diocletianus er een aan Julius gegeven had, maar slechts weinigen namen ze aan. 't Was een genot voor velen, ter strafplaats te worden geleid; men ging als

ter bruiloftsfeest. Wie vroeger den dood ontkomen was, meldde zich bij de eerste gelegenheid aan, dat hij ook een Christen was, en de gruwzaamste martelingen konden hem niet afschrikken. De vader zag zijnen zoon, de zoon zijnen vader rustig sterven en had slechts éénen wensch: hem wel dra in den dood te volgen. Koelbloedig zagen moeders hare dochters, mannen hunne vrouwen nog veel verschrikkelijkers en smartelijkers dan den dood verdragen. Zoo onnatuurlijk de woede der vervolgers was, zoo onnatuurlijk was welhaast de aandrang, om gemarteld te worden. Eene voorzeker afkeurenswaardige en ziekelijke begeerte, om den marteldood te sterven, maakte zich van veler harten meester, te meer, daar de Christenen, die ontzettende folteringen doorstaan en er het leven afgebracht hadden, nog bij hun leven als heiligen vereerd werden.

Nochtans toonden niet allen denzelfden geloofsmoed, en onder dezen behoorden ook Lucius en Victoria. 't Bevel tot offeren kwam allereerst tot de Jovianen, die als lijfwacht van den Keizer boven allen argwaan verheven moesten zijn. Allen werden tot offeren opgeroepen, en man voor man gingen zij het altaar voorbij en wierpen eenige korreltjes wierook in den heeten gloed. Reeds hadden de soldaten van Lucius bijna allen geofferd — en maar weinigen stonden als hardnekkigen, van de anderen afgezonderd, gereed, om naar den kerker geloid te worden. Hij hinkte zelf op twee gedachten. — Zou hij het wagen en niet offeren? — Al bleef hij ook verre van den moordpaal, zijne betrekking was hij kwijt; offerde hij echter, dan verloochende hij zijn geloof. Het gebeurde in de kerk kwam voor zijnen geest; hij dacht aan den onstuimigen, maar toch niet voorzichtigen ijver van Marcus; hij dacht aan Marcella, die om des geloofs wille in den kerker smachtte, en was reeds besloten niet te offeren. Maar op eens zag hij den smadenden blik van Gor-

gus op hem gevestigd, las het leedvermaak, dat uit iederen gelaatstrek sprak, en met deze gedachte: Hij zal niet zegepalen, u niet aan den folterpaal zien! — had de onbealste haastig zijne hand met eenige korreltjes gevuld en — ze in geroerde gemoedsstemming in het vuur geworpen.

Hij was gered, maar tot welk eenen prijs?

Ook Victoria moest de proef doorstaan. Al had Lucius gedacht, dat zijn offeren zijne zuster vrijstellen, en men haar geheel ongemoeid laten zou, toch wachtte ook haar het beslissende oogenblik, waarin zij of belijdenis, of verloochening van haar geloof uitspreken en blijken van hare trouw of ontrouw aan den Heere geven moest.

Aan den avond van denzelfden dag vinden wij de beangste Victoria in hetzelfde huisvortrek, waarin zij met hare lieve vriendin Marcella zooveel genotvolle uren had doorgebracht. Somber en droefgeestig ziet zij voor zich. Eenig naaldenwerk ligt voor haar, maar hare handen beven zoo koortsachtig, dat zij onmogelijk éenen steek doen kan. Eene enkele maal heeft zij, om zich te verzetten, hare kamer op en neder gedrenteld; maar het schijnt, alsof al, wat zij beproeft, om bedaard en opgeruimd te worden, haar niet mag gelukken.

„Zou ik,” zoo sprak ze, „van eenig bezoek der Christenvervolgers verschoond blijven?”

„Lucius heeft misschien reeds geofferd!” ging zij weder voort. „Marcella heeft wel waarheid gesproken, toen zij wees op eene groote beproeving, die ons wachtte. Had ik haar standvastig geloof, ik zou niet vreezen, niet meer ongerust zijn. Kon ik haar nog maar eens spreken; was zij maar bij mij, als de soldaten ook hier binnendringen! Van eene Christin heidin te worden; mij te buigen voor de afgoden, die mij koud laten; mij de verachting van al de getrouwe getuigen en volgelingen van den Heere op den hals te halen: Belial te

verkiezen boven Jezus? — dat is verschrikkelijk. Moet ik om der wille van het leven en de vrijheid eene meenedige worden?"

Deze en velerlei andere vragen kwamen in hare geschokte ziel op, toen de ontaarde werktuigen van Galerius hare woning binnendrongen.

„Zijt gij Victoria, de zuster van Lucius?" vroegde de aanvoerder der bende.

„Ja!" sprak het hevig ontstelde meisje binnensmonds.

„Zijt gij Victoria, antwoord!" schreeuwde de woesteling.

„Ja!" antwoordde zij hevig verschrikt, maar verstaanbaar.

„Gij schijnt ontsteld; toch niet bang voor soldaten? Vaak genoeg hebt ge die in uwe nabijheid gezien en gehoord. 't Moet u eene eere zijn, eenen Romeinschen officier van keizer Diocletianus te mogen ontvangen," sprak hij eenigszins schamper en fier.

Victoria zweeg.

„Is Lucius vandaag niet bij u geweest?" begon de aanvoerder opnieuw.

„Ja, ik heb hem even gezien," hervatte Victoria kortaf.

„En heeft hij u niet gezegd, dat hij maar citroenen voor zijn geld gekocht en geofferd heeft? Zija Christendom zat niet diep bij hem. Hij heeft wel wat van Nero, die bang was voor gleeiend ijzer!" voegde hij haar verachtelijk toe.

Victoria keek voor zich en zweeg.

„En in zulk eene warmte zult gij ook geenen zin hebben. Spreek, zijt gij nog eene Christin?"

„Ja!" riep zij diep ademhalend uit, „eene Christin ben ik nog!"

„Dan hebt ge wel wat al te lang gewacht, om dat weinige Christendom af te werpen," wierp hij haar verachtelijk toe.

Victoria werd rood van verontwaardiging, maar trachtte

onmiddellijk hare ontroering te verbergen. Nochtans had de aanvoerder, die haar voortdurend strak stond aan te zien, deze veranderde gelaatstrekken opgemerkt.

„Gij zult ons toch niet onthalen op allerlei mooie of leelijke gezichten,” sprak hij, „wij hebben in last uwe boeken en geschriften te onderzoeken, en mede te nemen, wat eene heidensche vrouw niet hebben mag.”

„Ik ben geene heidin,” riep zij op krachtigen toon uit.

„Neen, dat geloof ik ook, maar ge moet er eene worden,” liet de Romein er op volgen, en klopte haar onbeschaamd op den schouder.

„Uwe heilige schriften, waar zijn die?” vroegde de aanvoerder.

„Die kan noch mag ik afgeven!” zeide zij, hevig aangedaan.

„Geeft gij die niet, dan zullen mijne mannen weten, wat hun te doen staat,” schreeuwde de Romein stampvoetend.

„Hardnekkige! uwe boeken vraag ik!” bulderde deze nog eens, toen Victoria zweeg en juist wilde hij haar te lijf, toen Lucius, haar broeder, binnenvloog.

„Wie hier?” riep deze den aanvoerder toe.

„Ik heb in last, uwe zuster de boeken te ontnemen, die haar tot eene Christin hebben gemaakt,” sprak de aanvoerder, „en daar zij ons die weigert, zullen we haar dwingen ze af te geven.”

Lucius nam Victoria ter zijde, bracht haar tot bedaren en haalde haar over, om aan den wil van den aanvoerder te voldoen. „Bedenk,” zoo sprak hij, „welke gevolgen de weigering voor u en mij hebben zal. 't Is toch nog gemakkelijker, uwe boeken af te staan, dan te offeren, waartoe men mij verplicht heeft. Terwijl ik feitelijk de afgoden geofferd en daardoor openlijk mijn geloof verloochend heb, kunt gij nog heimelijk Christin blijven.”

Victoria aarzelde nog eens wijle, ging heen en gaf cinde-

lijk hare en de haar door Marcella toevertrouwde geschriften over.

Sedert dien tijd leefden broeder en zuster onaangevochten, maar alle oprechte Christenen meden en verachtten hen. Des te nauwer sloten zij zich aan elkander, vooral, omdat zij met elkander over Marcella konden spreken, van wie zij niet het minst vernamen. Als lood drukte de verloochening hen op de ziel, en als zij van de opoffering en de trouwe belijdenis van vele discipelen des Heeren hoorden, sloegen zij beschaamd de oogen neder, en eene stem drong in hunne ooren door: „Die Mij belijden zal voor de menschen, die zal Ik ook belijden voor mijnen Vader, die in de hemelen is.“

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Marcella's laatste ure.

„Waarheen zoo haastig?“ vroegde in het vroege morgenuur een wandelaar aan eenen man, dien hij in de nabijheid der stad inhaalde.

„Naar het circus!“ was het antwoord.

„Wat is er vandaag weer te doen?“

„Alle dagen Christenbloed! Ik begin het moede te worden! Maar nu kan ik u in vertrouwen zeggen, dat er heden iets heel bijzonders zal plaats hebben; ik heb het van den opzichter van het circus. Eerstens zullen er, om het volk in geestdrift te doen ontvonken, dertig van de schoonste, gevangene Christinnen door wilde dieren verscheurd worden.“

„Wel, dat ziet men niet alle dagen, zoo iets moet bezienswaardig zijn.”

„Ten tweede zal men eene zeer schoone Christin tentoonstellen, die door hare zoons Amphion en Zethus aan de hoornen van eenen stier gebonden is.”

„Wel, wel, dat is klassiek!”

„Ten derde moet eene buitengewoon standvastige Christin Mucius Scaevola voorstellen, die hare hand boven een bekken met gloeiende kolen houdt en langzaam verbranden laat. Vervolgens: Odysseus (Ulysses), die de minnaars van Penelope doodt; eindelijk . . .”

„Houd maar op, meer dan genoeg om mijne nieuwsgierigheid op te wekken en mede te gaan.”

„Maar, haast u, omdat het vroeg begint en het krijgen van eene goule plaats in ieder geval moeilijk zal zijn.”

Gespannen aandacht heerschte in het circus, ten minste in de bovenste rijen, waar het geringe volkje zat. Zij hadden al vernomen, dat er heden wat bijzonders zou plaats vinden, en wachtten met meer nieuwsgierigheid en oplettendheid dan anders. Op de benedenste zitplaatsen bevonden zich in luidruchtige en opgerimde stemming de voorname ingezetenen van de stad, onder met groen en bloemen versierde zuilen, en te midden van afgodsbeelden, die schitterend wit waren. Dit alles was omgeurd en besproeid door de fijnste en kostbaarste reukwerken. Ook Diocletianus en Galerius waren tegenwoordig, en Lucius moest als officier der Jovianen dienst doen.

Het was ook een zeldzaam schouwspel! Daar naderden, zachtkens voortgaande, dertig maagden van eene schoone, ranke gestalte, met gebogen hoofden — als lammeren, die ter slachtbank geleid werden. In haar haren droegen zij kransen, en hare kleedij schitterde in blinkende kleuren, zoodat het geheel eenen hoogst indrukwekkenden aanblik aanbood.

Daarop kwam het dan ook het meest aan, en kreten van bewondering gingen uit de verzamelde menigte op.

Maar het volk wil afwisseling. Achter het ijzerwerk hielden de hongerige beesten, die bloedgierig het oogenblik verbeidden, dat de traliehekken opgetrokken werden.

Lucius keerde zich af, — wellicht de eenige te midden van duizende gevoellooze harten.

Nauwelijks waren de jonkvrouwen midden in het worstelperk, of de hokken openden zich, en van alle zijden sprongen leeuwen, beren, luipaarden en tijgers op de weerlooze schare van getrouwe getuigen der waarheid aan. Om hen nog te honen, had men de ongelukkigen, als eenig wapen, den rechterarm met doeken omwonden. In eenen oogwenk zag men slechts een verward kluwen van dieren en menschen. Eene der vrouwen scheen nog ongedeerd en schuifde, steeds den blik ter zijde gewend, met de grootste kalmte voort tot dicht onder de keizerlijke zitplaats. Vlak voor eene kooi, waarin eene tijgerin met wijd opengesperden muil neerlag, bleef zij stilstaan; achter haar bestroden twee beesten een lijk, vóór haar loerde de bloedgierige tijgerin, en daartusschen stond de teedere gestalte met hare rijke, zwarte haarlokken, de handen over de borst gekruist en den blik rustig geslagen op de tijgerin. — o! Dat was een roerend tooneel! Het volk juichte. Daardoor getroffen, sloeg ook Lucius zijne oogen naar beneden, — de aanblik van dit onschuldige slachtoffer roerde hem wonderbaar, en ijlings trok hij eene roos uit eene guirlande en liet haar ongemerkt nedervallen. Zij viel juist tusschen de tijgerin en de jonge mangd — het waren bloemen, op haren doodsweg gestrooid. Door dit ééne teeken van deelneming bewogen, keek het meisje opwaarts naar den onbekenden vriend. Ook Lucius ziet naar beneden, maar wat aanschouwt gij? — Dat gelaat is hem niet vreemd, hij herkent deze oogen,

dezen mond! — hij staart op het gezicht van zijne geliefde Marcella.

Een oogenblik verlamde eene doodelijke ontsteltenis zijne leden, daarna vermande hij zich, en door de menigte dringende, ijde hij naar den Keizer.

„Werwaarts zoo haastig?” riep Gorgus hem toe en wilde hem staande houden, „hebt ge nu voor de ongelukkige geenen blik meer over?”

Lucius stiet hem bijna omver; van één oogenblik hing immers de reig danfd?

Bij den Keizer gekomen, wierp hij zich voor hem neder: „Eene genade, machtigste Keizer!”

„Thans [niet, ik heb geen tijd om te sproken, stoor mij niet.”

„Laat haar leven!” riep Lucius uit.

„Wie?”

„De maagd daar beneden.”

„Ei zoo! springt mijn Lucius voor onwillige en weder-spanige Christinnen in de bres?”

„Oeh, voor ditmaal genade!” smeekte Lucius.

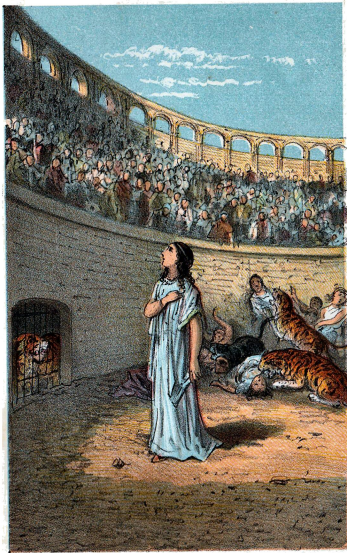
„Dat kan ik niet,” zeide Diocletianus, door den roerenden toon van Lucius, dien hij altijd gaarne mocht lijden, getroffen, „het volk eischt zijn recht. En waarom juist deze maagd?”

„Omdat,” liet Lucius er stamelend op volgen, „omdat zij mijne bruid is.”

„Zij leve!” sprak de Keizer geschokt. „Haast u!”

Het geheele onderhoud werd in vliegende haast gevoerd. Snel als het licht ijde Lucius naar den opzichter.

Ook Marcella had Lucius herkend. Een straal van vreugde blonk op haar bleek gelaat, en met hare hand tegen den muur leunende, zag zij nog altijd opwaarts — zag zij naar Lucius, of door eene spleet der gespannen zeildoeken heen

naar den blauwen hemel. Op eens woelen door den wind de tentzeilen op; een straal der morgenzon drong binnenwaarts en speelde als met hemelsche glorie om het hoofd van de martelares.

Middelerwijl was Lucius ademloos beneden gekomen en gaf dadelijk bevel de kooi der tijgerin te sluiten en dan de ongelukkige door een zijdeurtje te laten ontsnappen. Reeds knarste het ijzerwerk, dat Marcella van den dood scheiden moest; maar de tijgerin, als scheen zij te vermoeden, dat heur buit haar zou kunnen ontgaan, schrikte op. Een vertoornd gebrul, één sprong, en — onder het jubelen der ontmenschte menigte — legde het dier zijnen geweldigen klauw op de ontvleesde borst van de ter aarde geworpen Marcella en blikte trotsch in het worstelperk rond.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Zegepraal des Christendoms.

Acht jaren zijn voorbijgegaan. Ontzaglijk veel hadden de Christenen in het Oosten en in het Westen geleden; maar steeds standvastiger werd de getrouwheid van hunne belijdenis, telkens meer versterkt onder het lijden de macht van het Christendom. De wapenen van de vervolgers werden langzamerhand stomp, en reeds begon Constantijn Chlorus de Christenen in Gallië, Spanje en Brittannië gunst te bewijzen, en evenzoo deed ook Maxentius uit staatkunde in Italië. Alleen Galerius bleef onverzettelijk. Diocletianus, naar lichaam en ziel een afgeleefd en zwak man, had den

1ste Mei 305 de kroon nedergelegd en Nicomedië verlaten, om zijnen levensavond in zijne villa te Salona door te brengen.

't Is in het jaar 311. In het paleis te Nicomedië heerscht eene sombere en naargeestige stilte; de dienaars loopen fluisterend af en aan. Galerius, door eene vreeselijke ziekte op zijne legersteeds geworpen, ligt op zijn uiterste. Reukwerken doorgeuren het vertrek, om de pestlucht der krankheid te verdrijven. Niemand dan Gorgus is bij hem — want de geneesheeren, die het niet meer bij hem konden uithouden, evenals die, welke hem opgaven en zijne kwaal voor doodelijk hielden, werden gedood.

Op hartverscheurenden toon kernde en steunde Galerius:

„Zij hebben mij allen verlaten! o goden! waar zijt gij? Tevergeefs zijn mijne pogingen voor uwe zaak geweest, — al mijne wapenen zijn in den strijd afgestompt of vernietigd.”

„Gij zijt koortsig; zal ik u de drinkschaal eens geven?” viel Gorgus in.

„Wat baat mij verkoeling of verfrisching? — Van binnen brandt er een vuur, dat niemand vermag te blussen. Zie, welke vreeselijke schimmen! Daar komen zij! — oeh! — alle door mijne handen — gevallen offers. — Marcus voorop — en ziet gij daar ook Marcella niet?”

„Stel u gerust, wees bedaard, machtigste Keizer! Wat gij gedaan hebt, geschiedde toch tot eere der goden.”

„Die mij bij levenden lijve door de wormen laten opeten,” lachte Galerius grimmig. „Geef mij het perkament, dat daar op tafel ligt.”

„Zal ik Taigis bevelen, om voor u te offeren?”

„Naar de onderwereld met dien schurk! Doe, wat ik u zeg! Mijne hofbeambten moeten onverwijld hier komen, en Julius ook! — Ga!”

Weldra kwamen de hovelingen. In groote verwachting stonden zij daar. Behalve Julius, waren het allen heidenen.

„Waar is Julius?” vroeg Galerius, „ik wil een eerlijk man onder schurken zien.”

Julius trad te voorschijn.

„Gij zijt van heden af weder mijn opperkamerheer.”

De hofbeambten stonden verbaasd! Julius, een Christen, kreeg dit ambt uit de handen van Galerius!

„Reik mij het schrijfgereedschap, Gorgus!” riep Galerius. Het geschiedde. Met groote moeite richtte hij zich op en zeide met luider stem: „Deze pennestreek is de laatste en grootste daad van Galerius.”

Met de laatste krachten zette hij zijnen naam op het perkament en verklaarde in dat merkwaardige edict, dat het heidendom voor het Christendom had moeten onderdoen en het laatste recht en kracht van bestaan verkregen had.

„Lees, Julius!” zeide hij nog en zonk toen uitgeput ineen.

Julius las. Ontzetting, verontwaardiging aan den eenen kant, maar ook dankbare blijdschap aan den anderen kant teekenden zich op de gezichten der aanwezigen.

„Ik ben verloren!” stamelde Gorgus.

Toen Julius de lezing geëindigd had, zeide hij diepgeschokt: Ik dank u, Galerius!” Een flauwe glimlach gleed over de lippen van den lijder; de eerste dankbetuiging uit den mond eens Christens viel hem op zijn sterf bed ten deel. Nu richtte zijn blik zich op Gorgus.

„Uit mijne oogen, schurk! — 't ware mij beter geweest, dat ik u nooit gezien had!” riep hij, en zich met woestheid oprichtende, slingerde hij eene drinkschaal naar hem, die, ware hij ook zijn booze demon, den ongelukkigigen vorst toch trouw gebleven was tot in den dood.

„Pretoriaanen, grijpt hem!" klomk het nog van de lippen des lijdens.

Hij zonk weder neer. Afgrijpselijke smarten overvielen hem, het doodsweet paralde op zijn voorhoofd; daarna riep hij, het oog op Julius gericht, met de grootste krachtsinspanning uit: „Bid, bid voor eenen ellendeling tot uwen God!" — Daarna boog hij zich pijnlijk voorover en was een lijk.

In een klein huis van de voorstad zaten Lucius en Victoria. Zij hadden reeds lang hunne woning in de stad verlaten. Lucius had zijne betrekking nedergelegd, en beiden leefden in stille afzondering tot troost der arme en verlaten Christenen. Sedert dat tooneel in het circus waren beiden geheel veranderd: zij waren even moedig, om den dood te sterven, als andere Christenen, maar de dood had hen gespaard; door hun leven moesten zij boete doen voor hunne verloochening en afzwering.

„Heden is het acht jaar geleden," zeide Lucius op eenen droeven toon.

Victoria wist maar al te goed, wat voor verjaardag het was.

„Zij heeft door haren heldhaftigen marteldood uwe en mijne ziel bevrijd. Die getrouwe en moedige getuige! — Wat stond zij vast in haar geloof in Jezus Christus! Maar wat zie ik? Daar komt een man de straat inrennen. 't Zal toch geen bode zijn eener nieuwe vervolging?"

„Laat mij zien!" riep Lucius uit. „O Victoria, hoort gij het niet? Geen ranbode eener vervolging, o neen! God zij geloofd en geprezen tot in eeuwigheid! — 't Is het edict van volkomen vrijheid van godsdienst! — Galerius is dood en heeft alle vervolging opgeheven! Nu moet ik weg, Victoria, om de blijde tijding verder te brengen en alom luide te verkondigen!"

Door een gevoel van onuitsprekelijken dank overmeesterd,

zonken zuster en broeder op hunne knieën en dankten God.

Reeds neigde de zon ter westerkimme. Een man snelde als een gejaagd hert door de straten der voorstad, en zag telkens angstig en schuchter om, of ook vervolgers hem op de hielen zaten.

„Verbannen en vervloekt te worden!” zeide hij bij zichzelf „beide heb ik verdiend! ik ben een ellending! — ik ben waardig, dat iedereen mij doodt.”

Toen hij, zonder het te weten, bij het huis van Lucius gekomen was, zag hij zijne vervolgers den hoek omslaan, met eenen man aan hun hoofd, dien hij eens, toen hij de macht in handen had, doodelijk beleedigd had. Hij ijde de eerste de beste woning in en riep met eene matte stem:

„Verberg mij, om Gods wil! verberg mij!”

Lucius en Victoria hoorden deze stem; zij kwam hun bekend voor, en voor zij er aan dachten, zagen zij den ongelukkige voor zich staan. 't Was — Gorgus!

Gorgus en Lucius: de twee doodvijanden stonden tegenover elkander.

„Ach! ik ben verloren!” riep Gorgus uit, „stoot toe, Lucius! van u heb ik de minste genade te wachten!”

Een oogenblik beefde de hand van Lucius, als wilde hij het zwaard van den wand rukken, maar toen sprak hij: „Hebt uwe vijanden lief; zegent ze, die u vloeken en u geweld aandoen,” en reikte zijnen tegenstander de hand. Sprakeloos en ontzet stond Gorgus daar, een marmere beeld gelijk, vervolgens geraakte hij buiten zichzelf en zonk op den grond neder.

Met de grootste liefde en zorg pasten Lucius en Victoria hem op, alsof hij hun beste vriend geweest was. Zijne uitlevering werd niet geëischt, en Julius bewerkte, dat hij ook later ongestraft bleef.

Weder zijn twee jaren voorbijgevlogen. 't Is de 13e Juni van het jaar 313. Vroeg bij zonsopgang was Gorgus gedoopt; zijne peten waren Julius en Lucius. Denzelfden dag zou zijne verloving met Victoria gevierd worden. In de onlangs weder prachtig opgebouwde Christelijke kerk predikte de bisschop over Mattheüs 5: 44 en 45: „Hebt uwe vijanden lief; zegent ze, die u vervloeken; doet wel degenen, die u haten; en bidt voor degenen, die u geweld aandoen, en die u vervolgen; opdat gij moogt kinderen zijn uws Vaders, die in de hemelen is.”

Hoort! welk eene beweging in de straten! 't Is weder — als weleer — het feest der terminaliën. Alle hoeken van pleinen en straten zijn met plakaten bedekt, doch zij brengen geenen schrik en jammervol wee meer, maar geluk en heil! — 't Is het Edict, dat volle godsdienstvrijheid in het geheele Romeinsche rijk afkondigt en waarborgt.

En van duizenden lippen klinkt zegenend de naam van Constantijn.

AANHANGSEL VAN DEN BEWERKER.

1. Blz. 8. Toen in het jaar 249 Decius keizer van Rome werd, ontstond weder eene nieuwe, vreeselijke, en wel de zevende vervolging tegen de Christenen. Bisschop Fabianus van Rome was de eerste, belangrijke persoon, tegen wien de woede der heidonen zich keerde. De overleden keizer Philippus had zijne schatten dien man ter bewaring gegeven, maar Decius, die veel meer verwachtte te vinden, besloot voor zijne teleurgestelde verwachting wraak op hem te nemen. Hij liet hem gevangen nemen en onthoofden. Abdon en Semen, twee Persen, werden als vreemdelingen gegrepen, en toen het evenwel bleek, dat zij Christenen waren, bracht men hen ter dood. Moyses, een priester, werd om dezelfde reden onthoofd. Juliaan, uit Cilicië geboortig, werd insgelijks wegens zijn Christelijk geloof gevangengenomen. Men folterde hem op allerlei wijzen, maar hij bleef onbewegelijk, en ofschoon dikwijls uit den kerker gehaald, om gedood te worden, bracht men hem er telkens weer in, om nog vreeselijker martelingen te doorstaan. Eindelijk werd hij met slangen en schorpioenen in eenen lederen zak genaaid en in zee geworpen. Toen Optimus, de proconsul, van eenen jongeling uit Lampsacus verlangde, dat hij Venus offeren zou, antwoordde deze: „'t Verwondert mij, dat gij van mij eischt, dat ik ter oere van eene slechte vrouw offeren zal, van wier losbandigheid uwe eigene geschiedschrijvers gewagen, en wier leven uit zulke daden bestond, dat zij door uwe wetten moest gestraft worden. Neen, ik zal den w a r e n God alleen een lof- en dankoffer brengen.” Toen Optimus

dat hoorde, beval hij hem te radbraken; maar iedere foltering gaf hem nieuwen moed, en hij glimlachte zijne vervolgers toe. Eindelijk hieuw men hem het hoofd af.

Op 't eiland Creta woedde de vervolging met vreeselijke kraacht, omdat de landvoogd zich buitengewoon beijverde, de keizerlijke bevelen ten strengste ten uitvoer te leggen.

Keizer Decius liet in het jaar 251 eenen heidenschen tempel te Efese oprichten en beval aan alle inwoners den goden te offeren. Tegen dit bevel verzetten zich zeven zijner eigene soldaten. De Keizer, die hen gaarne wilde sparen, gaf han tijd tot bedenken, terwijl hij eene reis ondernam. In zijne afwezigheid ontvluchtten zij en verstaken zich in eene spelonk. Bij zijnen terugkeer evenwel kwam hem dat ter oore, hij liet de spelonk dicht stoppen en de ongelukkigen verhongeren.

Nadat de vervolging in Cappadocië, Phrygië en andere landen gowood, en Gallius zijne oorlogen ten einde gebracht had, brak eene verschrikkelijke landplaag in het geheele rijk uit. In dien nood beval de Keizer al den heidenschen goden offers te brengen, ten einde hunnen toorn te stillen. Daar de Christenen dit hardnekkig weigerden, werden zij als de oorzaak van al deze onheilen aangeklaagd. Nu barstte eene ontzettende vervolging uit. Vreeselijk woedde zij tot aan de uiterste grenzen des lands, en velen kwamen als martelaars door de handen van het woedend gepeupel en de vonnissen der overheid om. Eindelijk werd het keizerlijke monster door zijnen generaal Emilianus vermoord. Nu eerst ontstond er rust in 't geheele rijk en hield de vervolging op.

2. Blz. 9. Diocletianus, die in het jaar 284 keizer Aurelianus opvolgde, toonde zich in den beginne den Christenen zeer genegen. In 286 deelde hij de regeering met Maximi-

anus, toen de twee broeders Feliciaan en Primus ter dood veroordeeld werden, alvorsns nog eene algemeene vervolging was uitgebroken. Op bevel van het keizerlijke hof gegrepen, werden zij als belijders van het Christendom gegeeseld, gemarteld en eindelijk onthoofd. Marcus en Marcellianus, tweelingbroeders uit Rome, van hooge geboorte, werden insgelijks gevat, vreeselijk gepijnigd en toen ter dood veroordeeld. Een uitstel van eene maand stond men hun toe, opdat hunne ouders en verwanten beproeven konden, hen tot het heidendom terug te brengen; maar vruchteloos. Eindelijk won hunne standvastigheid zelfs degenen, die hen wilden overhalen, en de geheele familie werd Christen.

De prefect liet Tranquillinus, den vader, voor zich komen. Deze bekende, dat hij niet in staat geweest was, zijne zoons van het Christendom afvallig te maken, en zelf Christen was geworden. Toen hij zoo zijne bekeering mededeelde, sprak hij met zulk eene overtuiging, dat de prefect daardoor ook bekeerd werd, kort daarna zijne goederen verkocht, zijn ambt nederlegde en het overige van zijn leven in stille afzondering doorbracht.

Een ander Romein, Tibortius, stamde van eene hooggeplaatste, aanzienlijke familie af. Aangeklaagd, dat hij een Christen was, beval men hem of den goden te offeren, of over brandende kolen te loopen. Hij koos het laatste, en men verhaalt, dat, toen hij ongedoerd den moeilijken weg had afgelegd, Fabianus nochtans het vonnis des doods over hem uitsprak, en hem liet onthoofden.

Eene merkwaardige geschiedenis viel in 286 voor. Een legioen soldaten van 6665 man bestond geheel uit Christenen. Dat legioen, het Thebanische gheeten, omdat de mannen allen in Thebe geworven waren, kwam eindelijk bij den Keizer in Gallië. Na eenigen tijd schreef Maximianus een groot, algemeen offer uit, waarbij het geheele leger tegen-

woordig moest zijn. Al de soldaten moesten zweren, hem in de uitroeiing des Christendoms in Gallië behulpzaam te zijn. De soldaten van dit legioen weigerden zulk eene gruwzame onderneming te steunen, en zoo werden zij allen wegens deze weigering ter dood gebracht.

Alben — naar wien St. Alben den naam ontving — was de eerste Britsche martelaar. Toen hij nog afgodendienaar was, nam hij, daar hij zeer menschlievend was, eenen Christenprediker, Amphibelus geheeten, die om zijn geloof door eenige speurhonden vervolgd werd, in zijne woning op.

Het vrome voorbeeld en de stichtelijke gesprekken van den vluchteling maakten op Albens hart zulk eenen diepen indruk, dat hij Christen werd. Toen Amphibelus' vijanden vernamen, waar hij zich schuil hield, kwamen zij naar Albens huis, om hem te grijpen. De edele gastheer, die zijnen vriend gaarne beschermen wilde, verruilde met hem van kleederen. Men bracht den gewaanden prediker voor den landvoogd, die nu besloten was, zijne wraak aan hem bot te vieren. Te dien einde liet hij hem voor het altaar brengen en eischte, dat hij den goden zonde offeren. De edele Alben verklaarde onbeschroomd, een Christen te zijn. Daarvoor liet de landvoogd hem eerst geeselen en toen onthoofden.

De serwaarde Beda verhaalt ons, dat de beul bij deze gelegenheid plotseling tot het Christendom bekeerd werd en verlof vraagde, om of voor of met Alben te mogen starven. De laatste bede werd hem toegestaan, en zij werden beiden op den 22^{en} Juni 287 door eenen soldaat onthoofd te Verulam, thans St. Alben, waar, tijdens Constantijn den Grooten, ter herinnering aan den martelaar, eene prachtige kerk gebouwd werd.

